

۱۲۷۳۲۳۹

مطالعات شهری (۲)

تألیف:

کاری از

دکتر کاظم حاجرمی

۱۳۹۲-۹۳

سرشناسه

: جاجرمی، کاظم، ۱۳۲۴ -

عنوان و نام پدیدآور

: مطالعات شهری (۲) جامعه‌شناسی

شهری و امکانات یک شهر/ تالیف

کاظم جاجرمی.

مشخصات نشر

: تهران: اندیشه‌های گوهربار، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری

: ۱۹۲ ص.

شابک

: 978-964-8250-50-3

وضعیت فهرست نویسی

: فیفا

موضوع

: جامعه‌شناسی شهری

رده بندی کنگ

: ۱۳۹۲ م ۶ ج ۱۵۱/ HM

رده بندی دیوید

: ۳۰۷/۷۶

شماره کتابشناسی

: ۳۱۹۹۷۵۸

انسترات
اندیشه های گوهربار

تلفن مرکز پخش: ۱۲۰۱۸۵

عنوان کتاب: مطالعات شهری (۲)

تألیف: دکتر کاظم جاجرمی

ناشر: اندیشه‌های گوهربار

چاپ و صحافی: گوهربار

طراح جلد: احسان همتیان

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۹۲

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۲۵۰-۵۰-۳

قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
iii	پیشگفتار
۱	مقدمه
۵	فصل یک - چهره‌های شهر
۶	۱- ملاقات
۹	۲- موزائیک
۱۱	۳- مرکزیت
۱۳	۴- شهر و نهادهای
۱۵	۵- شخصیت شهری یا زندگی شهری؟
۱۹	فصل دوم - رویکردهای دنیای شهری
۲۰	۱- جمعیت‌ها
۲۸	۲- فضاها
۳۳	۳- سیستم‌ها
۳۵	۴- فرایندها
۳۸	فصل سوم - تمایز یافتگی‌ها، تقسیم‌ها، فاصله‌ها
۴۰	۱- تقسیم اجتماعی فضای شهری
۴۴	۲- تفکیک‌ها
۵۰	۳- روش‌های اسکان و استفاده از شهر
۶۴	فصل چهارم - اسکان و تحرک‌ها
۶۵	۱- ساز و کارهای غربال‌گری شهری
۷۸	۲- داستان ساختمان‌ها، داستان ساکنین
۸۶	۳- تحرک‌ها و خط سیر زندگی

۱۰۱	فصل پنجم- الحاق و اجتماعی شدن
۱۰۳	۱- سرزمین‌های تحت کنترل
۱۰۸	۲- الحاق و جذب در شهر به عنوان یک فرایند شبیه‌سازی
۱۱۱	۳- هویت‌ها و تحرک‌ها
۱۱۴	۴- شهر : فضای اجتماعی شدن
۱۲۶	فصل ششم- تغییر شکل فضاهای شهری و سیاسی در شهر
۱۲۷	۱- مدل‌ها و کنش‌گران
۱۳۵	۲- اهداف
۱۴۳	۳- رویه‌های مداخله و فرایند تغییر
۱۵۵	۴- شهرها : آزمون بین‌المللی شدن.

پیشگفتار

از دهه نود قرن بیستم بازگشت دوباره به شهرها آغاز شد و شهرداری‌ها قدرت بیشتری یافتند.

شهرهای یونان باستان، کپنهاگ، لیسن، لیون، بیلپائون ستاره‌های توسعه شدند و شرکت‌های سرمایه‌گذاری به آن‌ها روی آوردند^۱. این تحولات بیشتر از شهرهای آمریکا، شامل الهام گرفتند قدرت‌یابی شهرها تمدن اروپایی را بوجود آورد. مورخان این تمدن را قرن ۱۲ میلادی و خروج از دوره فئودالیتیه و ورود به انقلاب فنی و نوزائیس نسبت می‌دهد (همان منبع ص ۴).

بورژواها یا بورگ نشینان در ابتدا رابیت در تجارت را آغاز کردند و سپس به توسعه قانون، پزشکی، مهندسی، معماری و روابط بین‌المللی پرداختند. از قرن ۱۳ و چهارده شهرها قدرت یافتند و با مردم روستایی یا فئودالیسم رودرو قرار گرفتند و در نهایت از روستاها سبقت گرفتند.

از قرن پانزدهم به بعد هنرمندان و معصبان فعالیت‌های خود را در ابداع و گسترش مکانیک، حمل و نقل دریایی گسترش دادند و سپس این چون و نیز به دولت - شهر تبدیل شدند و مرکز دیپلماسی و سیاست جهان شدند (همان منبع ص ۶). با سقوط پایتخت رم شرقی هنرمندان، نویسندگان و مخترعان در جهان غرب پراکنده شدند و در قرن شانزدهم افزایش قدرت‌های پادشاهی قدرت را در غرب افزون ساخت (همان منبع ص ۸). با افزایش ملی‌گرایی، بازسازی و تقویت دولت‌های اروپایی قدرت را از دست امپراطوری‌های شرق چون ایران ربودند.

^۱ Herve Marchal - Jean - Marc stebe La Ville - Territoires, Logques, Defis - Edition effipses. 2010 , pp 1, 4, 6, 8, 9.

از نیمه دوم قرن نوزدهم شهرهای بزرگ اروپا وارد یک دوره نوآوری گردیدند و تا شروع قرن بیست و یکم برتری خود را از شهرهای بزرگ شرقی حفظ کردند. در میان این برترین‌ها ساخت خیابان‌ها بر اساس مدل هوسمانی پاریس، ابداع ترامواها، ایستگاه‌ها، لوله کشی‌های آب شرب دیده می‌شوند (همان منبع ص ۹).

www.ketab.ir

مقدمه

امروزه در کشورهایی نظیر فرانسه، از هر چهار نفر سه نفر در شهر زندگی می‌کنند. اگر به نوبت به شهر (به معنی خاص کلمه)، کمون‌های^۱ روستایی در حال تحول را نیز بی‌افزاییم، در مجموع از ۹۶٪ جمعیت فرانسه، بر اساس تعریف انستیتوی ملی آمار و مطالعات اقتصادی^۲، در «مناطق مسکونی صنعتی و شهری» ساکن‌اند.

دنیای شهری دارای یک واقعیت سرزمینی پیچیده است. به عنوان یک بیکره‌بندی اجتماعی-فضایی، تعریف شهر معاصر محدود و وابسته به چند تصویر قدیمی اما تأثیرگذار است: تمرکز جمعیت، برتری فضاها، ساخته شده نسبت به محیط طبیعی، و غیره. اما به عنوان فرآیند، شهرنشینی شامل مجموعه‌ای فراگیر از فعالیت‌های اجتماعی، جمعیت‌ها و فضاهاست. این حرکت در حال تقسیم و گسترش است، و در همه موقعیت‌ها، روش‌های زندگی و روحیات تأثیر می‌گذارد، و حتی دورافتاده‌ترین کمون‌های روستایی نیز که ما هنوز آنها را «سنی» معرفی می‌کنیم، از این نفوذ برکنار نیستند.

^۱بخش- تقسیمات کشوری در فرانسه - Commune.

^۲Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE) 2012

بنابراین، محدود ساختن حیطه صلاحیت جامعه‌شناسی شهری بر اساس تقسیم‌بندی میان «شهرها» و «روستاها» چندان معنادار به نظر نمی‌رسد، زیرا این تقسیم‌بندی به طور روزافزون وضوح و قطعیت خود را از دست می‌دهد.^۱ از یک دیدگاه، می‌توانیم ادعا کنیم که امروزه شهر در همه جا هست: حتی اگر حضور کالبدی نداشته باشد، به عنوان امر اجتماعی در همه جا حاضر است. با این حال، جامعه‌شناسی شهری را نباید جامعه‌شناسی «هر آنچه در شهر روی می‌مد» تلقی کرد.^۲ با در نظر گرفتن سایر عرصه‌های تخصصی مطالعات اجتماعی (خانواده، آموزش، کار، تفریحات،...)، جامعه‌شناسی شهری تمرکز خود را به طور خاص متمرکز بر نحوه به جنبه شهری ابعاد گوناگون زندگی اجتماعی می‌کند. به طور ویژه، جامعه‌شناسی شهری به طرح پرسش در باره نحوه سازماندهی و کارکرد ابعاد مختلف زندگی اجتماعی در یک «موقعیت شهری»^۳ می‌پردازد. زندگی اجتماعی و همه ابعاد آن در شکل‌گیری این موقعیت شهری نقش دارند و متقابلاً شهر نیز همه آنها را در یک قالب کلی و مشترک در بر می‌گیرد. از سوی دیگر، جامعه‌شناسی شهری به طرح پرسش در مورد نحوه شکل‌گیری یک شهر - با ویژگی‌های شهری خود^۴ به عنوان یک عامل ساختاردهنده به روابط میان کنش‌گران، نهادها و گروه‌های اجتماعی می‌پردازد.

مثل تقسیمات سرزمینی که فاقد انطباق با واقعیت‌های سرزمینی هستند، وقتی از شهر سخن می‌گوییم، مرزبندی میان رشته‌های علمی نیز چندان مفید و کاربردی به نظر نمی‌رسند. در صفحات بعدی این کتاب،

^۱. Herve Marchal- Jean – Marc Stebé les Grandes Questions sur la Ville et l'Urbain Edition puf, 2011, p24

^۲. Jacques perrier la possibilite d'une Ville Edition Arlea, 2013

^۳. Contexte urbanisé

^۴. Ville-milieu

نمونه‌های متعددی را از همسویی و تطابق جامعه‌شناسی شهری با سایر رشته‌های علوم اجتماعی (بویژه جغرافیا، اقتصاد، تاریخ و علوم سیاسی) بر خواهیم شمرد. در عین حال، چشم‌اندازها و رویکردهایی را معرفی خواهیم کرد که خاص جامعه‌شناسی هستند و بر دانش ما در باره دنیای شهری می‌افزایند.

تنوع بی‌حد و حصر فرم‌ها و اشکال زندگی شهری در تاریخ و در نقاط مختلف دنیا، و انزله‌معالیاتی که در این زمینه صورت گرفته‌اند، ما را با دشواری‌ها و محدودیت‌هایی در انتخاب مضامین و موضوعات مواجه ساخت. به این ترتیب، ناچار شدیم این کتاب را به گونه‌ای و تطبیقی را که می‌توانند به تنهایی موضوع کتاب‌های چندجلدی باشند، کنار بگذاریم تا بتوانیم به تحلیل‌هایی اشاره کنیم که به وضعیت فرانسه معاصر اختصاص دارند. در انتخاب مآخذ نیز سهم اصلی را به تألیفات پژوهشگران فرانسوی دادیم، و البته از چند مرجع خارجی مهم آمریکا به ویژه نظریه‌های جامعه‌شناسان دانشگاه‌های شیکاگو، کلمبیا و هاروارد نیز اشاره نموده‌ایم گرچه جنگ جهانی اول و دوم سبب است برای جامعه‌شناسان آمریکایی^۱. نیز که ترجمه فرانسوی آنها موجود است، استفاده کردیم.

با همه محدودیت‌هایی که برای انجام این کار، فائز شدیم، عرصه کارمان همچنان بسیار وسیع و گسترده باقی ماند. اگر می‌خواستیم که به همه مکاتب، همه رویکردها و همه مضامین پردازیم، لاجرم ناگزیر می‌شدیم که مع فی آنها را تا سطح ارائه یک فهرست‌نامه تنزل بدهیم. به همین دلیل، ترجیح دادیم که از میان رویکردهای متعدد، عمده‌ترین و مهم‌ترین جهت‌گیری‌ها در عرصه جامعه‌شناسی شهری را انتخاب کنیم. شکی نیست که این گزینش ممکن است بهترین انتخاب ممکن نباشد. اما هدفی که دنبال می‌کنیم این است که با ارائه

^۱ Michel lallement Histoire des Idées Sociologiques de Parsons Aux contemporains 4 é édition Armand Colin, 2013, p11

مثال‌های گویا و روشن، نشان دهیم که چگونه مفاهیم و روش‌های تحلیلی آشنا برای جامعه‌شناسان، می‌توانند برای مطالعه پدیده‌های شهری مورد استفاده قرار بگیرند.

در ابتدای کتاب حاضر، فصل کوتاهی را، از خلال بررسی Lexique De La Ville تنوع سازماندهی اجتماعی - فضایی شهر، به تعریف برخی از خصوصیات اصلی شهر اختصاص دادیم.

فصل دوم بیشتر جنبه روش‌شناختی دارد. در این فصل به تمایز و تفاوت موجود میان مدخل‌های ورود به بحث، و مقیاس‌های تجزیه و تحلیل اشاره خواهیم کرد که هم نوع مطالعه را تعریف می‌کنند و هم فضای لازم برای تلاقی رویکردهای گوناگون برای بررسی دنیای شهری را در اختیار ما می‌گذارند.

فصول بعدی کتاب حاضر را به معرفی برخی از فرایندها اختصاص داده‌ایم. به این ترتیب، سعی خواهیم نمود به ندگی شهری را در بستر تنش‌هایی که تشکیل‌دهنده آن هستند بررسی کنیم. از جمله تنش میان فاصله و مجاورت، تنش میان جایابی^۱ و تحرک^۲، تنش میان ناهمگنی^۳ و الحاق^۴، یا تنش میان نیروهایی که شکل‌گیری شهر را هدایت می‌کنند و مدیریت جمعی شهر.^۵

^۱. Localisation

^۲. Mobilité

^۳. Hétérogénéité

^۴. Intégration

^۵. Gouvernance Collective Des Villes Jean – Philippe Antoni. Lexique De La Ville Edition Ellipses, 2011 p 80